

Zbigniew Marcin Kowalewski,
Ukraińskie rewolucje, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa 2023,
280 stron.

W ostatnich latach Ukraina stała się jednym z najczęściej powracających tematów dyskusji na arenie międzynarodowej, a liczne publikacje próbują wyjaśnić charakter przemian, które doprowadziły do umocnienia jej suwerenności. Zbigniew Marcin Kowalewski w swojej najnowszej publikacji *Ukraińskie rewolucje* (2023) podejmuje się ambitnego zadania reinterpretacji i analizy ukraińskich rewolucji, których znaczenie i wpływ wykraczają poza granice samej Ukrainy, determinując geopolityczne układy sił w Europie Wschodniej. Autor, znany ze swojej lewicowej perspektywy, skupia się na kluczowych momentach rewolucyjnych w historii Ukrainy – od rewolucji 1917 r. i wojny domowej w rozpadającym się Imperium Rosyjskim aż po współczesną rewolucję godności i pierwszą fazę rosyjskiej agresji na wschodzie Ukrainy (2013–2014).

Książka Kowalewskiego to zbiór esejów, w których opierając się na bogatym korpusie źródłowym oraz szerokim kontekście historycznym, autor analizuje złożoność ukraińskich dążeń niepodległościowych, oscylujących między heroizmem a tragedią, między aspiracjami a brutalną rzeczywistością międzynarodowej polityki.

Książka podzielona jest na dwie główne części. W pierwszej książce nich Kowalewski koncentruje się na wydarzeniach z początku XX wieku, kiedy to Ukraina znalazła się na froncie zmagani rewolucyjnych w rozpadającym się Imperium Rosyjskim. Autor przedstawia Ukrainę jako arenę zaciętych walk i ideologicznych konfliktów między różnymi frakcjami, które starały się kształtować przyszłość regionu w czasach rewolucji bolszewickiej. Szczegółowo opisuje, jak Ukraina, mimo bardzo silnych wpływów zewnętrznych, próbowała zachować swoją kulturową i polityczną odrębność. Kowalewski, używając perspektywy marksistowskiej, krytycznie ocenia działania zarówno Rosji, jak i reakcje zachodnich mocarstw, często nieadekwatne do

skali i specyfiki ukraińskich dążeń niepodległościowych. Przedstawia również wnikliwą analizę postaw i działań poszczególnych postaci historycznych, które odegrały kluczowe role w tym okresie.

Kowalewski koncentruje się na analizie przyczyn i przebiegu konfliktów, wskazując na złożoność relacji między kwestiami klasowymi a narodowościowymi wewnątrz ruchu komunistycznego na Ukrainie. Autor stawia tezę, że procesy rewolucyjne na Ukrainie były silnie związane z imperialnymi dążeniami Rosji, co znajduje odzwierciedlenie w brutalnej niejednokrotnie polityce Kremla względem swojego sąsiada. Analiza Kowalewskiego wykracza poza tradycyjne narracje, ukazując skomplikowane relacje klasowe i narodowe wewnątrz ruchu komunistycznego, co pozwala czytelnikowi na lepsze zrozumienie dynamiki tych przemian.

W drugiej części autor przenosi nas do czasów nowożytnych, analizując wydarzenia rewolucji godności i jej następstwa. Tutaj Kowalewski pokazuje, jak współczesne dążenia Ukrainy do demokratyzacji i europeizacji zostały brutalnie zweryfikowane przez rosyjską agresję. Znaczący jest jego opis rosyjskiej interwencji na Krymie i na Donbasie, gdzie według niego, Rosja stosowała taktyki mające na celu nie tylko zachowanie wpływów, ale również destabilizację regionu, aby utrudnić Ukrainie marsz w kierunku pełnej suwerenności. Analizuje „białogwardyjski” i oligarchiczny charakter prorosyjskiej rebelii na Donbasie, a także kładzie nacisk na rosyjską narrację imperialistyczną, która miała na celu podważenie ukraińskiej niepodległości.

Kowalewski nie stroni również od krytyki wewnętrznej polityki Ukrainy, wskazując na oligarchiczny charakter wielu jej struktur władzy, które według niego, przyczyniają się do trwałych problemów z korupcją i słabymi rządami prawa. Autor sugeruje, że te wewnętrzne słabości stanowią znaczące wyzwanie dla ukraińskiej demokracji i są wykorzystywane przez zewnętrzne mocarstwa do dalszego osłabiania kraju.

Jednym z najważniejszych walorów tekstu Kowalewskiego jest umiejętność łączenia historycznych detali z szeroką analizą geopolityczną. Przemyślenia autora na temat roli Ukrainy w imperialistycznych dążeniach Rosji wydają się niezbędne do pełnego zrozumienia skomplikowanych relacji między tymi dwoma krajami. Stwierdzenie, że „Ukraina to dla imperializmu rosyjskiego kwestia być albo nie być”, rezonuje z aktualnymi obawami i stanowi klucz do wyjaśnienia przyczyn rosyjskiej agresji na Ukrainę w 2022 r.

Analiza ta jest kontynuowana w kontekście postimperialnego dyskursu, który niejednokrotnie próbuje na nowo zdefiniować granice

i wpływy w regionie. W swojej książce Kowalewski odnosi się do konceptów takich jak „imperializm wojenno-feudalny”, starając się zrozumieć mechanizmy, które umożliwiały i nadal umożliwiają Rosji prowadzenie polityki ekspansywnej i represyjnej wobec swoich sąsiadów. W tym kontekście *Ukraińskie rewolucje* oferują cenny wgląd w dynamiczną i często brutalną naturę rosyjskich działań na terenie byłego Związku Radzieckiego. Ta perspektywa umożliwia również głębsze zrozumienie dynamicznych i często tragicznych relacji między Rosją a Ukrainą, które nie są tylko konfliktem granicznym, ale walką o ideologiczną i kulturową dominację.

Dzięki gruntownemu podejściu badawczemu i erudycji autora książka *Ukraińskie rewolucje* stanowi ważny głos w debacie o roli Ukrainy w nowoczesnej Europie oraz o implikacjach, jakie rosyjska agresja ma dla całego regionu. Teksty zawarte w tomie, choć nierównomierne pod względem stylu – od akademickich rozważań po publicystyczne felietony – tworzą spójny obraz zmagania się narodu ukraińskiego o własną tożsamość i przyszłość. Styl Kowalewskiego jest przystępny, co sprawia, że książka może przyciągnąć szerokie grono czytelników, nie tylko ekspertów w dziedzinie historii czy politologii.

Oleksii Polegkyi
Instytut Studiów Politycznych PAN
ORCID 0000-0003-1025-551X
polegkyi@gmail.com